

Leeskring bibliotheek Rumst – 15 oktober 2012

SONNY BOY

Annejet van der Zijl

Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2004. 235 p.

De auteur

Annejet Van der Zijl is geboren op 6 april 1962 in Leeuwarden. Ze groeide er op in een lerarengezin en volgde haar middelbare schoolopleiding aan het Christelijk Gymnasium in haar geboortestad. In eerste instantie ging ze daarna kunstgeschiedenis studeren, maar ze studeerde uiteindelijk af in massacommunicatie aan de Universiteit van Amsterdam. In 1998 volgde ze in Londen een masterstudie *International Journalism*. Na een aantal stages in Engeland en Nederland kon ze als journaliste beginnen bij het weekblad HP/De Tijd. Ze specialiseerde zich in reconstructies en portretten van bekende en onbekende mensen en van groepen die samen een bewogen periode meemaakten, zoals Nederlanders die in mei 1968 naar Parijs trokken. Ook schreef ze over misdaden en politieke gebeurtenissen, zoals de krakersrellen op Koninginnedag 1980.

Twee jaar na het verschijnen van haar debuut *Jagtlust* nam ze ontslag om de biografie *Anna* te schrijven. Dit boek werd zo'n groot succes dat ze niet terugkeerde naar de journalistiek. In maart 2010 promoveerde ze aan de Universiteit van Amsterdam op een biografie van prins Bernhard. Zij schrijft om samenhang in de geschiedenis te zoeken.

Annejet van der Zijl hoorde het verhaal van Sonny Boy 10 jaar voor ze erover begon te schrijven. Toen ze als journaliste werkte bij HP/De Tijd hoorde ze dit verhaal van een collega, bij de koffieautomaat. Deze Sefanja Nods-Muts is de schoondochter van Waldy.

“Veel mensen kunnen de waarheid aan, als die maar in de context van de tijd en de situatie wordt geplaatst.” (*Het Financieele Dagblad* 10/07/2010)

Bibliografie

- 1998 *Jagtlust: roman over de kunstenaarskolonie rond de dichteres Fritzi Harmsen van Beek*
- 2002 *Anna: een biografie rond schrijfster Annie M.G. Schmidt*
- 2004 *Sonny Boy*
- 2010 *Bernhard, een verborgen geschiedenis: een biografie over Prins Bernhard met focus op zijn Duitse jaren*

Het verhaal

Waldemar Nods groeit op in Paramaribo waar zijn familie zich mag rekenen tot de elite van de stad. Hij trekt in 1927, net 19 jaar, naar Nederland om er te studeren en komt in een heel andere situatie terecht: het land is koud en duur, hij wordt behandeld als een vreemde en staat onderaan de maatschappelijke ladder. Hij wordt in de herfst van 1928 de eerste gast van Rika Hagenaar-Van der Lans, een vrouw met vier kinderen die haar man verlaten heeft en 17 jaar ouder is dan hij. Zij verhuurt kamers om de eindjes aan elkaar te knopen. Rika is een zeer warme persoonlijkheid en Waldemar voelt zich voor het eerst welkom. De hospita raakt zwanger van haar zwarte kostganger en in het schandaal dat dit veroorzaakt, gekoppeld aan de armoede waarin ze zich probeert staande te houden, verliest ze het gezag over haar kinderen. Waldemar verliest het uitzicht op een goede baan en zijn terugkeer naar Suriname, hij zal Rika altijd trouw blijven. Na de geboorte van Waldy, de Sonny Boy uit de titel, leven ze enkele jaren in armoedige omstandigheden, maar de energie, handelsgeest en gastvrijheid van Rika zorgen ervoor dat zij in de jaren '30 uiteindelijk een groot en succesvol pension uitbaten in Scheveningen. De 2^e wereldoorlog maakt hieraan een einde, ze verhuizen gedwongen naar een kleinere woning waar Rika joodse onderduikers tegen betaling onderdak biedt. Ze worden verraden en Rika en Waldemar komen in de gevangenis van Scheveningen terecht. Na een periode in kamp Veghel verhuizen beiden kort voor de bevrijding van het zuiden van Nederland naar een concentratiekamp. Waldemar komt in Neuengamme terecht, Rika in vrouwenkamp Ravensbrück. Zij sterft daar in februari 1945 tijdens een dysenterie-epidemie, hij komt om in de bomaanval van de geallieerden op het schip Cap Arcona in de Lübeckerbocht, twee dagen voor de bevrijding. Sonny Boy, ondertussen 16 jaar, blijft alleen achter en wordt een koekoeksjong, heen en weer geschoven tussen de familieleden.

Waardering van recensenten

“Als geschiedenis is Sonny Boy –ondanks de soms vergaande romantisering- geslaagd. Toch becroop mij op verschillende momenten het gevoel dat ik over hetzelfde levensverhaal liever een roman gelezen had.” (*Pieter Steinz in NRC Handelsblad, 3/12/2004*)

“Een vertelling vol misère, hartenpijn, ingehouden racisme en oorlogsgruwel, waarin de onontkoombaarheid van het noodlot bovendien op elke pagina meezindert.” (*Humo, 11/01/2005*)

Annejet van der Zijl heeft het drama van deze ‘gewone’ mensen knap geportretteerd, met veel kennis van de historische achtergronden en even beeldend als in een roman. Mij heeft haar verhaal in elk geval tot tranen toe bewogen, iets wat ik van menige roman niet kan zeggen. (*Emma Brunt in HP/De Tijd, 3/12/2004*)

Waardering van de leeskring

De leden van de leeskring hadden het boek graag tot zeer graag gelezen. Het negatieve commentaar was vooral gericht op de tweeslachtige stijl, de ‘spreidstand van het genre’, is het nu een verslag of is het een roman? Dat overspringen in stijl stoorde bij het lezen. Naar inhoud was iedereen positief, het verhaal was aangrijpend. De werkelijkheid overtrof in dit boek de fantasie.

Opbouw

Acht hoofdstukken liggen tussen twee sfeerbeelden, ‘De rivier, 1923’ en ‘De zee, 1945’. Beiden schetsen Waldemar als zwemmer: in de Surinamerivier in Paramaribo en als vluchteling na een bombardement in de Oostzee, waar de wegen van de wereldgeschiedenis hem aan zijn einde laten komen. De eerste twee hoofdstukken vertellen over de leefwerelden van de beide hoofdrolspelers om pas in hoofdstuk drie het gezamenlijke

verhaal te vertellen. De schrijfster voegde een nawoord toe en een beperkte verantwoording.

Tijd

Het vertelde verhaal speelt zich af tussen 1923 en 1945. Er zit een grote mate van chronologie in het verhaal, maar binnen de hoofdstukken wordt soms vooruit of achteruit gesprongen. Het stuk 'De zee, 1945' sluit het boek af en is een sprong terug in de tijd, het geeft daarmee een zeer ontroerend en krachtig einde aan het boek.

Plaats en ruimte

Het verhaal speelt zich grotendeels af in Nederland en Duitsland. De schrijfster heeft er echter zeer bewust voor gekozen om ook Suriname in het verhaal te betrekken om met de slavenhandel van de Nederlanders, de roof van de bodemschatten, de Joodse slaveneigenaars en de tropische leefwereld ook een andere dimensie te geven aan de tweede wereldoorlog, de jodenvervolging en het burgermansfatsoen van de Nederlanders.

Perspectief en verteller

Het perspectief ligt op de eerste plaats bij de schrijfster in een journalistiek jasje, maar in haar poging om de lezer zo dicht mogelijk bij haar hoofdpersonen te brengen gebruikt ze niet alleen getuigenissen van anderen of fragmenten uit brieven, ze leeft zich zo in dat de lezer herhaaldelijk op fragmenten stuit waarbij hij denkt: "Hoe weet ze dit?" vbb.:

p. 59: "...ook raakte het bericht aan de diepgewortelde angst van de blanke voor de viriliteit van de zwarte man..."

p. 133: "Want terwijl de herfstzon haar rode haren nog steeds fel deed oplichten (...) was ze als onderduikster een grijze schim geworden..."

p. 151: "... zo keek Rika nu recht in de bleekblauwe ogen van haar ondervrager."

Personages

De schrijfster begon dit verhaal te vertellen omdat ze vooral geïntrigeerd was door het verhaal van oceanswimmer Waldemar Nods, maar uiteindelijk ging haar hart uit naar het personage Rika Van der Lans. Haar portret blijft de lezer dan ook het meeste bij.

Rika Van der Lans was de oudste dochter uit een welvarend katholiek middenstandsgezin in Den Haag. Voor haar tijd was ze zeer onafhankelijk van geest en een zekere koppigheid was haar niet vreemd. Van karakter was ze verder spontaan, vrolijk en hartelijk, maar tegelijk was ze sterk, zo nodig moedig en niet gemakkelijk uit het lood te slaan. Ondanks alle teleurstellingen blijft ze dan ook strijden om het contact met haar kinderen te herstellen.

Waldemar Nods stamde als Surinamer zowel af van slavenhouders (joodse grootvader) als van slaven (grootmoeder Mietje). Hij behoort tot de creoolse elite op Suriname, leeft daar in relatieve rijkdom en heeft toegang tot een goede opleiding. Nederigheid is hem vreemd. Hij is een gentleman, draagt zorg voor zijn uiterlijk en voor zijn familie. Zijn karakter komt minder duidelijk uit de verf in het boek, maar hij is veel rustiger en bedachtzamer dan Rika.

De personages *Kees Chardon* en *Kees Kaptein* worden ook uitvoerig beschreven. Dit haalt vaart uit het verhaal, maar voor de historische achtergrond is het wel nodig.

Thema

Volgens het nawoord lag voor de schrijfster de belangrijkste reden om dit boek te schrijven in het feit dat het een onderzoek zou worden naar het hoe en het waarom van heldendom.

Raciaal en etnisch denken leidt tot slavenhandel en jodenvervolging.

Motieven

Zwart en wit, goed en kwaad, zeden en zonde

- Water : Waldemar de zwemmer (Hij was een 'oceanswimmer', een west-indische immigrant, en dat bracht hem bij Rika / de Surinamerivier / de Noordzee / hij zwom zijn dood tegemoet in de Oostzee)
- Pragmatische koopmansgeest: maakte dat Holland in de 17^e eeuw deelnam aan de slavenhandel en dat men zich in de 20^e eeuw schikte onder het Hitlerregime.
- Het lied Sonny Boy.
- Verraad
- Burgermansfatsoen
- Slavenhandel, oorlog en jodenvervolgning bepalen uiteindelijk het leven van Waldemar, Rika en hun zoon.

Stijl

De feiten uit de biografische gegevens van de hoofdpersonen worden door een journalist opgeschreven met de hulp van 'de gereedschapskist van de fictieschrijver', zoals Van der Zijl het zelf stelt in haar nawoord. Dat betekent dat ze met flashbacks, flashforwards, innerlijke monologen, perspectiefwisselingen en metaforen de lezer meetrekt in de empathie en liefde die ze voor de hoofdpersonen voelt. Het heeft geresulteerd in een hoogst leesbaar boek dat de vele lezers termen ontlokt als 'hartverscheurend', 'aangrijpend', 'tot tranen toe geroerd'. Zelf zegt ze in een interview: "Ik moest mensen verleiden het verhaal over deze onbekenden te lezen, ik moest ze door de stijl het verhaal in trekken. Bij een klassieke biografie zit de aantrekkingskracht al in de roem van de hoofdpersoon." (*De Volkskrant*, 24/12/05)

Titel

Sonny Boy is het koosnaampje van Waldy, het zontje van Rika en Waldemar. Hij werd geboren op 17 november 1929 en die zomer was het liedje 'Sonny Boy' van Al Jolson uit de film *The Singing Fool* overal te horen geweest. Het was een donkere, armoedige periode waarin Rika haar kinderen moest afstaan aan hun vader, Sonny Boy was de enige zonnestraal in die tijd.

When there are grey skies

I don't mind grey skies

You make them blue, Sonny Boy

Motto

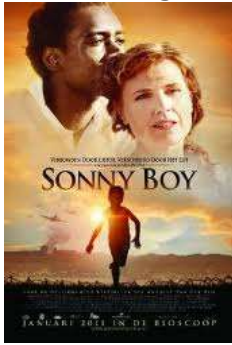
De volledige tekst van het liedje van Al Jolson gaat het boek als motto vooraf, gevolgd door een citaat uit *Het verhaal van een Duitser, 1914-1933* van Sebastian Haffner: "Wie iets van een bepaalde tijd wil begrijpen, moet biografieën lezen, en dan niet die van staatslieden, maar de in aantal veel te schaarse biografieën van onbekende burgers." Haffner schreef zijn boek als het verslag van een toevallige Duitser die ooggetuige is van een stuk Europese geschiedenis.

Genre

Historische biografie die de persoonlijke geschiedenis van kleine mensen plaatst tegen een achtergrond van de grote drama's van de wereldgeschiedenis. "Bij Sonny Boy was ik aanvankelijk van plan er een historische roman van te maken. Maar toen doken er brieven op die mijn hoofdpersonen uit de concentratiekampen hadden geschreven en dacht ik: nee, daar moet ik niets bij gaan verzinnen." (*Het Financieele Dagblad* 10/07/2010)

Annejet Van der Zijl smeedt haar bronnen (brieven, dagboeken, gesprekken, getuigenissen) naadloos aaneen tot een waargebeurd verhaal, maar doordat de grens tussen fictie en non-fictie in dit boek doorbroken wordt zullen liefhebbers van beide genres tekorten opmerken.

Bewerkingen

Het boek is in 2011 verfilmd onder regie van Maria Peters die ook instond voor het draaiboek. Acteurs: Ricky Koole, Sergio Hasselbaink and Angelo Arnhem

Meer info

<http://nrcboeken.vorige.nrc.nl/recensie/het-verraad-van-de-pijnboomstraat>

Discussievragen

- Was het beter geweest als de schrijfster hier een roman van had gemaakt in plaats van een biografie? Is het als biografie niet teveel geromantiseerd? Wat zijn de voordelen van een roman, wat de voordelen van een biografie? Lukte het haar om de vele jaren van armoede invoelbaar te maken? Heeft ze wel een echte poging gedaan om over de liefde tussen Rika en Waldemar te schrijven? Vind je dit een tekort?
- Verschilt de moraal in de jaren '20 en '30 op veel punten van de huidige? Hoe wordt er aangekeken tegen mensen van een ander ras? Hoe bekijkt men joden?
- In een interview deed Van der Zijl volgende uitspraak: "Veel mensen kunnen de waarheid aan, als die maar in de context van de tijd en de situatie wordt geplaatst." In hoeverre gaat dit op volgens jou?
- Ze wilde een onderzoek doen naar heldendom. Zie jij helden in dit verhaal? Waardoor zijn ze heldhaftig? Hun houding in de oorlog? Het gevecht van Rika voor haar kinderen? Hun keuze voor elkaar tegen alle vooroordelen in?
- Doet het feit dat ze een vergoeding kregen voor de ondergebrachte joden afbreuk aan hun heldendom?
- Wat vind je van Rika's houding op Goeree en het feit dat ze afstand deed van haar kinderen? Ze heeft haar kinderen onmiskenbaar met trauma's opgezadeld.
- Wat heeft het boek bijgedragen aan het beeld dat je had over het dagelijkse leven in de 2e W.O. ? Bestaat de officiële geschiedenis dan louter uit clichébeelden? Op welke manier dragen films over deze periode bij tot ons beeld van de oorlog?
- Zie thema en motieven